

I. Criminalitatea – manifestare a încălcării normelor juridice penale.

1.1. Criminalitatea. Definirea noțiunii.

În ultimii ani, problemele legate de criminalitate ocupă un spațiu din ce în ce mai important atât în dezbaterile publice cât și în calendarul de lucru al guvernelor și entităților specializate în domeniu. Tranziția spre o economie de piață și o societate democratică, a generat noi tipuri de procese și probleme sociale, inclusiv o creștere și diversificare a formelor criminalității, care afectează securitatea indivizilor și comunităților.

Criminalitatea este considerată a fi un fenomen social și, totodată, un fenomen juridic.

Conform Dicționarului explicativ al limbii române, prin noțiunea de „*criminalitate*” se înțelege săvârșirea de crime; totalitatea infracțiunilor săvârșite pe un teritoriu, într-o anumită perioadă.³

În mod evident, prin noțiunea de „*crime*” vom înțelege totalitatea de infracțiuni și nu de fapte penale ce au drept consecință suprimarea vieții unei ființe umane, așa cum în mod popular, cotidian, se utilizează noțiunea de „*crimă*”.

În explicarea criminalității ca fenomen social trebuie pornit de la fapte sociale anterioare. Variațiile criminalității depind de variațiile mediului geografic și ale mediului social general, adică de condițiile exterioare, care, la rândul lor, sunt sursele unor stimuli ocazionali suplimentari.⁴

Orice societate se confruntă cu aspecte de crimă și criminalitate, deoarece noțiunea de delicvență își are rădăcinile în însăși ideea de „*societate*”. Întrucât nu poate exista o societate în care indivizii să nu se abată mai mult sau mai puțin de la tipul colectiv, este inevitabil ca printre aceste abateri să fie unele care reprezintă caracter criminal⁵.

³ Dicționarul explicativ al limbii române, Ed. Academiei, București, 1975, p. 209.

⁴ Amza T. – „Criminologie. Suport de curs”, Univ. Hyperion, București, 2011, p. 10.

⁵ Banciu D. – „Elemente de sociologie juridică”, Ed. Lumina Lex, București, 2000, p. 178.

Față de cele precizate, ne raliem la opinia potrivit căreia criminalitatea trebuie privită ca un fenomen social, în care sunt integrate infracțiunea, infractorul, victima și reacția socială, într-un ansamblu unitar ce se comportă ca un întreg cu proprietăți și funcții proprii, distincte de proprietățile și funcțiile părților componente.⁶

În doctrină, există opinia larg răspândită conform căreia este necesară realizarea unei distincții între criminalitatea legală, criminalitatea aparentă și cea reală.⁷

Criminalitatea legală se referă la totalitatea faptelor ce privesc încălcarea legii penale și unde hotărârile de condamnare au rămas definitive.⁸

Criminalitatea aparentă cuprinde toate acele fapte care par să constituie infracțiuni și care au fost aduse la cunoștința puterii publice, fiind înregistrate ca atare.⁹ Însă nu în toate cazurile, acestea se finalizează cu o soluție de condamnare.

În sfârșit, criminalitatea reală este cea care cuprinde totalitatea faptelor penale, indiferent dacă sunt sau nu cunoscute, săvârșite într-o anumită perioadă de timp bine determinată și pe un anumit teritoriu. Această din urmă categorie are un grad ridicat de generalitate și include toate celelalte categorii.¹⁰

Ca obiect de studiu al criminologiei, criminalitatea reală trebuie determinată ca dimensiune, participanți și cauze. Diferența dintre criminalitatea reală și cea aparentă este supranumită și „cifra neagră a criminalității”, concept ce are în vedere acel număr de infracțiuni comise, dar care din motive diverse, rămâne necunoscut pentru societatea largă.

Întrucât în doctrina de specialitate întâlnim foarte des menționată noțiunea de „delicvență” în relație cu cea de „criminalitate”, considerăm că la acest moment al demersului nostru științific este necesară o clarificare și a primei noțiuni, precum și a legăturii dintre delicvență și criminalitate.

Astfel, prin „delicvență”, conform Dicționarului explicativ al limbii române, se înțelege fenomenul social constând în săvârșirea de delicate; totalitatea delictelor și crimelor considerate pe plan social; ansamblu de delikte comise dintr-un anumit

⁶ Sandu F., Ioniță G.I. – „Criminologie teoretică și aplicată”, Ed. Universul Juridic, București, 2010, p. 17.

⁷ Nistoreanu G., Păun C. – „Criminologie. Ediție Revăzută și Adăugită”, Ed. Europa – Nova, București, 1996, p. 23.

⁸ Amza T. – „Criminologie. Tratat de teorie și politică criminologică”, Ed. Lumina Lex, București, 2002, p. 33.

⁹ Amza T., *op.cit.*, p. 34.

¹⁰ Amza T., *op.cit.*, p. 35.

mediu pe parcursul unei perioade. Prin „delict”, aceeași lucrare arată că se înțelege o infracțiune de mai mică gravitate, pedepsită mai blând de legea penală.¹¹

Lato sensu însă, noțiunile de „criminalitate” și „delicvență” se confundă, fiind ambele utilizate pentru a defini un fenomen infracțional. Aceasta cu atât mai mult cu cât legislația penală în vigoare nu prevede divizarea faptelor penale în infracțiuni și delikte, spre deosebire de alte legislații europene actuale. De menționat că, în anumite lucrări de specialitate, regăsim și noțiunea de „delincvență”, cu aceeași semnificație.

Câmpul semantic, de înțelegere, al conceptului de delicvență în literatura de specialitate se suprapune cu cel de criminalitate.¹²

În practică, observăm o diferențiere de nuanță privind cele două noțiuni, în sensul de utilizare a celei de „delicvență” de cele mai multe ori cu referire la activitatea infracțională a minorilor - „delicvență juvenilă” și a noțiunii de „criminalitate” cu referire la activitățile infracționale cu anumite caracteristici de gen, loc sau mod de operare – „criminalitatea feminină”, „criminalitatea locală”, „criminalitatea informatică”.

În lumina viitoarelor modificări legislative, dar și a tendințelor la nivel internațional, opinăm că este necesară realizarea unei distincții între ceea ce înseamnă delicvență și respectiv criminalitate.

Prin prisma multitudinii de cercetări științifice ce au avut ca obiect fenomenul criminalității, observăm că instituțiile sociale, fenomenele sociale precum și relațiile din cadrul acestora sunt factori determinanți ai criminalității, pe care sociologia îi analizează sub aspectul relațiilor cauză - efect, urmărindu-se combaterea criminalității prin aplicarea politicilor de prevenție sau de limitare a fenomenului. Opinăm că aceste politici trebuie să urmeze caracteristicile fiecărei societăți căreia i se adresează.

1.2. Principalele caracteristici ale criminalității.

Potrivit criminologului francez Jean Pinatel, crima este un act omenesc, iar criminalii sunt oameni ca și noncriminalii, dar ei se disting de alții deoarece comiterea crimei este expresia unei diferențe de grad, deci cantitativă și nu calitativă; există o diferență de grad între psihismul criminalilor și acela al noncriminalilor.¹³

¹¹ Dicționarul explicativ al limbii române, Ed. Academiei, București, 1975, p. 242.

¹² A se vedea Banciu D., Rădulescu S., Teodorescu V. – „Tendințe actuale ale crimei și criminalității în România”, Ed. Lumina Lex, București, 2002, pag. 13.

¹³ <http://autori.citatepedia.ro/de.php?a=Jean+Pinatel>

Conform sociologului Dan Banciu, criminalitatea are următoarele caracteristici:

Criminalitatea este un fenomen social, obiectiv și material, dar în același timp antisocial și deosebit de periculos, atât prin consecințele negative și distinctive ce privesc ordinea socială și normativă, integritatea și siguranța indivizilor și a grupurilor sociale, cât și prin reacția socială ce o provoacă și prin sancțiunile represiv – coercitive adoptate.

Criminalitatea include acele acte și fapte care violând regulile de drept cu caracter penal impun adoptarea unor sancțiuni organizate, de cele mai multe ori represive, care sunt aplicate prin intermediul agenților specializați ai controlului social (Poliție, justiție, tribunale).

Criminalitatea include ansamblul actelor antisociale care intră în conflict cu legea penală, acte comise de diverși indivizi într-o anumită perioadă de timp și într-o anumită societate; întrucât trăsăturile generale și specifice ale delictelor și crimelor sunt definite și sancționate de legislația penală, există diferențe de la un sistem juridic la altul, ce țin de natura sistemului politic, de tradițiile istorice și culturale, de moravurile și spiritualitatea fiecărei societăți.

Criminalitatea este un fenomen multidimensional și multicultural, incluzând aspecte și dimensiuni de natură statistică, juridică, sociologică, psihologică și psihiatrică, fiind generată de cauze și condiții obiective și subiective, generale și particulare, sociale și individuale, ceea ce conduce la analiza și explicarea lui din diverse perspective teoretice și practice (criminologică, penală, sociologică, psihologică, medico-legală, etc.)¹⁴.

Sociologul american Alfred M. Mirande a schițat următorul tabel care combină punctul de vedere al legii penale cu cel al normelor sociale, pornind de la ideea că criminalitatea este o formă de devianță socială, morală și comportamentală.

COMPORTAMENT	D.P.D.V. AL ALEGII PENALE	D.P.D.V. NORMATIV
ILEGAL	Infrațiune/devianță penală (1)	Infrațiune „normală”, devianță penală (2)
LEGAL	Devianță non-penală (3)	Conduita conformă cu legea și normele sociale (nedevariantă și nonpenală) (4)

¹⁴ Banciu D. - *op.cit.*, pag. 174

(1) – presupune atât un act ilegal cât și un act deviant, de exemplu, infracțiunea de viol.

(2) - implică acte ilegale, dar nu deviate în raport cu normele societății sau cu opiniile membrilor acestora, de exemplu, practicarea jocurilor de noroc.

(3) – reprezintă un act sau un comportament legal, dar privit ca fiind deviant de către membrii societății, cum ar fi manifestarea unei boli psihice.

(4) – presupune o conduită considerată de societate ca fiind normală.¹⁵

Prin această concepție, se atrage atenția asupra ideii de „infracțiune normală”, infracțiune în cadrul căreia, deși se încalcă legea penală, este acceptată din punct de vedere social. Astfel, unele legi nepopulare nu sunt acceptate de către societate, în sensul ei larg, iar încălcarea lor este considerată o infracțiune normală, banală (de exemplu – evaziunea fiscală, contrabanda prin punctele vamale).

Această percepție a normalității infracțiunii introduce de cele mai multe ori dezorientări normative atunci când legea nu mai reprezintă o expresie a voinței generale, ci a voinței unor grupuri interesate, reduse. În aceste condiții, legea nu se mai sprijină pe normele larg împărtășite de membrii societății, iar respectarea normei este motivată mai degrabă de ideea de a fi sancționat, decât de obligația morală dictată de conștiința individuală.

În general, un comportament delicvent poate fi definit printr-o serie de trăsături specifice precum:

- a. Reprezintă o faptă, o acțiune (o inacțiune) ce are caracter ilicit, imoral, ilegitim, ilegal, prin care sunt violate și prejudiciate anumite valori și relații sociale;
- b. Această faptă este comisă de o anumită persoană care acționează deliberat, conștient și responsabil;
- c. Fapta respectivă este incriminată și sancționată de legea penală¹⁶.

Criminalitatea, ca fenomen, este analizată în doctrina sociologică și criminologică, după cum urmează:

Criminalitatea reală care reprezintă totalitatea actelor și faptelor antisociale ce au caracter penal săvârșite în realitate, ținându-se cont de condițiile existenței delictului, indiferent dacă ele au fost descoperite și înregistrate de organele penale; această

¹⁵ Rădulescu S. – „Devianță, criminalitate și patologie socială”, Ed. Lumina Lex, București, 1999, pag. 189.

¹⁶ Banciu D. – *op.cit.*, pag. 176.

dimensiune a criminalității reprezintă adevărata dimensiune a ilicitului penal, dar redarea ei în cifre, cu exactitate, este imposibilă, din cauza faptului că nu toate faptele antisociale ajung să fie reclamate, din diferite cauze.

Criminalitatea descoperită este acea parte a criminalității care a fost descoperită de către organele specializate de control social și reținută prin date statistice exacte, putând să tragem concluzia că aceasta este o parte din criminalitatea reală, fiind întotdeauna mai mică decât aceasta.

Criminalitatea judecată este cantitativ mai redusă decât criminalitatea descoperită, fiind o parte din aceasta, ea fiind judecată și sancționată de instanțe.

În acest context, criminalitatea legală apare ca fiind formată din totalitatea cauzelor în care instanța de judecată pronunță o soluție de condamnare care rămâne definitivă.

Cifra neagră a criminalității reprezintă diferența dintre criminalitatea reală și cea descoperită, desemnând faptele penale care rămân necunoscute sistemului judiciar, din diferite motive (lipsa plângerii, abilitatea infractorului etc.).

Așadar, s-ar putea ca numeroase infracțiuni să nu fi dus niciodată la o condamnare, fie pentru că pluralitatea infracțiunilor determină o condamnare unică și care este prezentată în statistici sub calificarea cea mai ridicată, sau infracțiunea nu a fost niciodată descoperită, fie pentru că autorul lor nu a putut fi identificat, fie că a beneficiat de un fapt justificativ sau de o altă cauză legală, de impunitate, fie că acțiunea publică a încetat prin decesul autorului, amnistie, prescripție sau plângerea a fost retrasă, așa cum se întâmplă în cazul faptelor penale unde acțiunea penală se pune în mișcare doar în cazul existenței unei plângeri prealabile.¹⁷

Criminalitatea latentă, mereu cu un pas înaintea reacției societății, se dezvoltă ca un proces spontan și deosebit de periculos.

Existența „cifrei negre” a criminalității generează un lanț de consecințe negative: este denaturată imaginea despre starea, dinamica și structura reală a criminalității, despre dimensiunea și caracterul prejudiciilor cauzate cetățenilor, organizațiilor și societății în ansamblu; nu este posibilă crearea unei imagini clare în societate atât despre numărul persoanelor care au săvârșit infracțiuni, cât și despre „prețul” real al criminalității; este împiedicată relevarea circumstanțelor care favorizează comiterea infracțiunilor; nu este respectat principiul inevitabilității pedepsei, ceea ce creează cetățenilor cu comportament instabil și infractorilor opinia că nu vor fi pedepsiți pentru infracțiunile comise; generează pentru cetățeni îndoieli privind eficiența

¹⁷ T. Amza – „Criminologie. Suport de curs”,

http://www.id-hyperion.ro/cursuri/cursuri%20drept/Criminologie_AN%20II,%20sem%201.pdf

activității organelor de ocrotire a normelor de drept, duce la aprecierea incorectă și neîncrederea în posibilitățile acestora de a identifica și pedepsi infractorii; este limitată posibilitatea de pronosticare a criminalității și elaborării măsurilor eficiente de prevenire și combatere a acesteia.

1.3. Fenomenul criminalității în România ultimilor 20 de ani.

Trecerea de la sistemul comunist spre unul democratic a determinat, pe lângă o multitudine de efecte economice, sociale și politice, o creștere rapidă a numărului de mijloace media, prin intermediul cărora publicul a aflat într-un timp foarte scurt elemente despre criminalitate și modalitățile de manifestare ale acestui fenomen.

Astfel, societatea românească a aflat despre existența și consecințele traficului și consumului de droguri, despre traficul de ființe umane, dar și despre numărul cât de cât real de violuri și omucideri, noțiuni care, în trecut, reprezentau un subiect tabu, ținut mai mult sau mai puțin sub control de către autorități, însă ținut departe de populația ce se dorea a fi păstrată ingenuă.

Mereu cu un pas înaintea forței coercitive a statului, criminalitatea a afectat profund o societate nepregătită să-i facă față. În România, cel mai probabil ca peste tot în lume, criminalitatea nu numai că și-a pus amprenta, dar a și evoluat într-un mod total nedorit.

Dintr-o țară sursă pentru traficul de ființe umane, am devenit o țară de tranzit și chiar una din care provin autorii infracțiunilor specifice acestui fenomen. La fel și în ceea ce privește imigranții ilegali ori criminalitatea informatică sau cea a gulerelor albe.

În ceea ce privește traficul de droguri, România s-a transformat dintr-o țară de tranzit într-una de consum și trafic.

Societatea noastră este într-o continuă și alertă schimbare, având în vedere schimbările multiple ce au avut loc într-o perioadă relativ scurtă de timp – doar 20 de ani.

Din analiza a ceea ce ni se transmite prin mijloacele mass-media, putem să credem că niciodată nu au existat mai multe accidente de circulație, mai multe omoruri, furturi sau mai multe persoane care comit infracțiuni.

Dincolo de setea mass-media pentru senzaționalul unor fapte, criminalitatea se măsoară în cifre. Iar acestea sunt, pentru majoritatea tipurilor de infracțiuni în creștere, în ciuda eforturilor făcute de autorități.

După destrămarea blocului comunist, în Europa Centrală și de Est, criminalitatea a atins cote alarmante cu deosebire în state precum Iugoslavia, Albania și Bulgaria, având ca forme de manifestare pregnante infracțiuni din sfera crimei organizate.